

บัญชา สมบูรณ์สุข¹ และปฐวิทย์ พิทยาภินันท์^{2*}
Buncha Somboonsuke¹ and Purawich Phitthayaphinant^{2*}

*Corresponding author, Email: p_paratsanant@yahoo.co.th

7,011 baht per year, respectively. The findings of this research will provide valuable information to policymakers as they formulate appropriate policies to develop para-rubber production.

Keywords: para-rubber production, para-rubber farmer, production system, three southern border provinces

คำนำ

เศรษฐกิจยางพารามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ดังเห็นได้จากปริมาณการผลิตยางพาราซึ่งมากที่สุดในโลกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา (สมบุญณ์ เจริญจิระตระกูล และคณะ, 2558) รวมถึงรายได้จากการส่งออกยางพาราไปขายยังประเทศคู่ค้าที่สำคัญ เช่น จีน สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา โดยในปี พ.ศ. 2562 ประเทศไทยมีมูลค่าการส่งออกยางธรรมชาติ 190,633 ล้านบาท ตลอดจนมีเกษตรกรชาวสวนยางภายในประเทศมากกว่า 1.50 ล้านครัวเรือน อย่างไรก็ตามวิถีการใช้อย่างพาราของอุตสาหกรรมภายในประเทศ เช่น อุตสาหกรรมยางรถยนต์ ยางรัดของ ถุงมือยาง เครื่องมือทางการแพทย์ เฟอร์นิเจอร์ มีเพียง 0.77 ล้านตัน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2563) เท่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพึ่งพาตลาดต่างประเทศเป็นหลัก และความเสี่ยงด้านรายได้อันเกิดจากเศรษฐกิจของประเทศไทยผู้นำเข้ายางพาราไทย

ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วยจังหวัดยะลา นราธิวาส และปัตตานี ยางพาราถือเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่สร้างรายได้ให้แก่ประชากรในพื้นที่ และมีความสามารถในการแข่งขัน (อารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ, 2560) โดยในปี พ.ศ. 2562 จังหวัดดังกล่าวมีพื้นที่ปลูกยางพารา 1.24, 1.00 และ 0.37 ล้านไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่เปิดกรีดยางพารา 1.12, 0.88 และ 0.34 ล้านไร่ และมีผลผลิตยางพารา 2.68, 1.77 และ 0.85 แสนตัน ตามลำดับ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2563) เกษตรกรชาวสวนยางในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรชาวสวนยางรายย่อย (จำนงค์ จุลเอียด และคณะ, 2557) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ผลิตยางพาราลึกของประเทศ (Romyen et al., 2018) และจัดเป็นกลุ่มเปราะบางที่สุดในอุตสาหกรรมยางพารา (สมบุญณ์ เจริญจิระตระกูล และคณะ, 2558) อันเนื่องมาจากข้อจำกัดที่เผชิญอยู่ เช่น ข้อจำกัดด้านเงินทุน ที่ดิน แรงงาน ความรู้ และการพัฒนาตนเอง

เกษตรกรชาวสวนยางรายย่อยใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีระบบการผลิตยางพาราที่หลากหลาย เช่น ระบบการผลิตยางพาราเชิงเดี่ยว ระบบการผลิตยางพาราและพืชแซม ระบบการผลิตยางพาราและข้าว ระบบการผลิตยางพาราและไม้ผล ระบบการผลิตยางพาราและสัตว์ และระบบการผลิตยางพาราและการเกษตรแบบผสมผสาน (จำนงค์ จุลเอียด และคณะ, 2557) แต่ศักยภาพของเกษตรกรชาวสวนยางในพื้นที่โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย สภาพแวดล้อมภายในด้านเงินทุน ด้านต้นทุนการผลิต และด้านราคา จัดเป็นจุดอ่อน นอกจากนี้เกษตรกรชาวสวนยางต้องเผชิญอุปสรรคที่สำคัญ นั่นคือ ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ (ไซเพีย แวะหะมะ, 2561) ซึ่งยังคงยืดเยื้อและไม่สามารถจัดการหรือแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2547 ถึง เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2563 มีการก่อความไม่สงบ 20,641 เหตุการณ์ เช่น การวางระเบิด การวางเพลิง การยิงโดยอาวุธปืน และการก่อวินาศกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมีผู้เสียชีวิตและผู้ได้รับบาดเจ็บ 7,144 และ 13,324 ราย ตามลำดับ (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2563) ทั้งนี้ประมาณที่ในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2547-2562) มีมากกว่า 3 แสนล้านบาท (เดอะสแตนดาร์ด, 2562)

ปัญหาราคายางพาราตกต่ำอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจภาคใต้ชายแดน (กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน, 2561) รวมถึงการดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางในพื้นที่เป็นอย่างมาก เพราะปัญหาดังกล่าวอยู่นอกเหนือการจัดการของเกษตรกรชาวสวนยาง โดยตลาดเป็นของผู้ซื้อ และราคายางพาราถูกกำหนดจากตลาดต่างประเทศเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งตลาดซื้อขายล่วงหน้าโตเกียว (Tokyo Commodity Exchange หรือ TOCOM) รวมถึงปัจจัยอื่น ๆ เช่น ราคาน้ำมันดิบ อัตราแลกเปลี่ยน ราคายางพาราในตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย (The Agricultural Futures Exchange of Thailand หรือ AFET) (นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ, 2562) ขณะที่เกษตรกรชาวสวนยางไม่สามารถปรับหรือกำหนดราคายางพาราให้อยู่ในระดับที่ตนเองต้องการหรือพึงพอใจได้ และแม้ภาครัฐได้เข้ามาแทรกแซงผ่านนโยบาย/โครงการต่าง ๆ เช่น นโยบายควบคุมและลดพื้นที่ปลูกยางพารา นโยบายส่งเสริมการใช้อย่างภายในประเทศ โครงการชดเชยรายได้ให้แก่เกษตรกรชาวสวนยาง แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาราคายางพาราตกต่ำได้อย่างสัมฤทธิ์ผล (นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ, 2562) อีกทั้งนโยบาย/โครงการของภาครัฐส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการเพิ่มขึ้นของผลิตภาพแรงงานน้อยกว่าที่ควรจะเป็น (อารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ, 2560) นอกจากนี้ด้วยผลผลิตส่วนเกินที่เพิ่มขึ้นทุกปี และผลของการทดแทนจากยางสังเคราะห์ จึงทำให้อายุขัยของยางพาราในอนาคตน่าจะต่ำลงเหมือนในอดีต (ณรงค์ฤทธิ์ อดุลย์ฐานานุกิต์ และนราพร สังสะนา, 2562) ซึ่งงานวิจัยของไซเพีย แวะหะมะ (2561) ได้รายงานไว้ว่า สภาพแวดล้อมภายนอกด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ และด้านเศรษฐกิจ จัดเป็นอุปสรรค

จากปัญหาดังที่กล่าวไปข้างต้น ประกอบกับงานวิจัยของวิไลวัลย์ แก้วตาทิพย์ (2560) ที่รายงานว่า เกษตรกรชาวสวนยางใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประสบปัญหาราคายางพาราตกต่ำและไม่แน่นอนอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนปัญหาสภาพภูมิอากาศแปรปรวน ทำให้ปริมาณน้ำยางสดลดลง รายได้จากการทำสวนยางพาราไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ไม้มีราคาแพง ขาดแคลนเงินทุนสำหรับซื้อปุ๋ย ขาดความรู้และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับยางพารา ความหวาดกลัวระหว่างเดินทางและทำงานในสวนยางพารา การเปลี่ยนช่วงเวลากรีดยางพารา ตลอดจนขาดการช่วยเหลือและดูแลจากภาครัฐอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำสวนยางพารา ซึ่งรวมไปถึงรายได้และต้นทุนการผลิตยางพาราใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า ยังมีจำกัด เช่น งานวิจัยของสุกฤษตา พุ่มแก้ว และคณะ (2560) ได้วิเคราะห์ต้นทุนและรายได้ของเกษตรกรชาวสวนยางในตำบลปากล่อ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีพบว่า เกษตรกรชาวสวนยางมีต้นทุนรวม 9,541.41 บาทต่อไร่ จำแนกเป็นต้นทุนคงที่และต้นทุนผันแปร 3,210.48 และ 6,330.93 บาทต่อไร่ ตามลำดับ เกษตรกรชาวสวนยางมีรายได้จากการขายผลผลิตยางพารา (น้ำยางสดและยางก้อนถ้วย) และกำไร 14,970.19 และ 5,428.78 บาทต่อไร่ต่อปี ตามลำดับ ทั้งนี้ต้นทุนและรายได้นี้ดังกล่าวไม่ได้จำแนกตามระบบการผลิตยางพารา รวมทั้งเป็นข้อเท็จจริงที่ค้นพบในปีที่ทำการศึกษานั้น โดยไม่มีการคาดการณ์ต้นทุนและรายได้ในอนาคต จึงเป็นที่มาของการวิจัยครั้งนี้ โดยกำหนดคำถามการวิจัยว่า การทำสวนยางพาราภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างไร และกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจสังคม ประชากร การผลิต และการขายยางพาราของเกษตรกรชาวสวนยางภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 2) เพื่อเปรียบเทียบรายได้และต้นทุนของระบบการผลิตยางพาราที่สำคัญใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรชาวสวนยางใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเลือกระบบการผลิตยางพาราที่เหมาะสมภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดที่เผชิญอยู่ รวมทั้งผู้กำหนดนโยบายของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ดังกล่าว เช่น การยางแห่งประเทศไทย (กยท.) สำนักงานเกษตรทั้งระดับจังหวัดและอำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถนำไปใช้ประกอบการวางแผนหรือกำหนดนโยบายพัฒนาการผลิตยางพาราในพื้นที่วิจัยและพื้นที่อื่นที่มีบริบท/สภาพแวดล้อมใกล้เคียงกันหรือคล้ายคลึงกัน ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานกับเกษตรกรชาวสวนยางตามบริบทที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้มีความมั่นคงตามพันธกิจในแผนพัฒนาการเกษตรช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2559) และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2563-2565 (ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5, 2563) ตลอดจนการสร้างความสามารถในการแข่งขันให้แก่เกษตรกรชาวสวนยางภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน นอกจากนี้ยังใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับนักส่งเสริมการเกษตร นักวิจัย และผู้ที่สนใจประกอบการทำวิจัยในอนาคต

วิธีการศึกษา

พื้นที่ศึกษา คือ 1) อำเภอรามัน จังหวัดยะลา 2) อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส และ 3) อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นการเลือกแบบเจาะจง เนื่องจากผลการสำรวจเบื้องต้นพบว่า ครุว์เรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่เหล่านี้ประกอบอาชีพการทำสวนยางพารา รวมทั้งมีประสบการณ์การทำสวนยางพารามากกว่า 10 ปี แสดงว่า เกษตรกรชาวสวนยางเหล่านี้มีสวนยางพาราที่ให้ผลผลิตแล้ว (โดยทั่วไปต้นยางพาราสามารถเปิดกรีดได้เมื่ออายุประมาณ 6-7 ปี) กลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรชาวสวนยางรายย่อยจำนวน 313 ราย (1 ครุว์เรือนต่อตัวแทนเกษตรกรชาวสวนยาง 1 ราย) ซึ่งกำหนดขนาดตัวอย่างจากสูตรคำนวณขนาดตัวอย่างของการวิจัยเชิงพรรณนา ในกรณีที่ไม่ทราบจำนวนประชากร แต่ไม่ทราบค่าสัดส่วน (ฉัตรสุนัน พดุมิภิญญ, 2553) โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 90 และค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.10 ตลอดจนสำรองตัวอย่างเพื่อความคลาดเคลื่อนจำแนกเป็นจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส 106 รายต่อจังหวัด และจังหวัดยะลา 101 ราย ซึ่งใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงโดยกำหนดเกณฑ์ในการเลือกครุว์เรือนเกษตรกรชาวสวนยาง คือ 1) มีสวนยางพาราขนาดเล็ก หรือไม่เกิน 50 ไร่ ซึ่งเป็นสวนยางพาราที่เปิดกรีดแล้ว และ 2) ใช้แรงงานครุว์เรือนเป็นแรงงานหลักในกิจกรรมการผลิตยางพารา

การรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิใช้การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างที่สร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน และการทดลองใช้กับเกษตรกรชาวสวนยางที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 รายตามคำแนะนำของธานีทร ศิลป์จารู (2555) เรียบร้อยแล้ว ซึ่งมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence หรือ IOC) ในแต่ละข้อคำถามมากกว่า 0.60 แสดงว่า มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาในระดับดี (บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ, 2549) อีกทั้งยังใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการด้วยการสนทนาตามธรรมชาติ (ศิริพร จิรวินมกุล, 2555) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่

ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ตลอดจนการวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏ นอกจากนี้ได้สร้างแบบจำลองคาดการณ์รายได้ ต้นทุน และส่วนเหลือ (ผลต่างระหว่างรายได้และต้นทุนผันแปรที่เป็นตัวเงิน) ของระบบการผลิตยางพาราที่สำคัญเป็นระยะเวลา 5 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562-2566 โดยใช้โปรแกรม Olympe ซึ่งระบบการผลิตยางพาราที่ใช้วิเคราะห์มี 5 ระบบตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย 1) ระบบการผลิตยางพาราเชิงเดี่ยว 2) ระบบการผลิตยางพาราเชิงเดี่ยวและไม่ผล 3) ระบบการผลิตยางพาราและข้าว 4) ระบบการผลิตยางพาราและปาล์มน้ำมัน และ 5) ระบบการผลิตยางพาราและสัตว์เศรษฐกิจ ทั้งนี้ กำหนดให้ราคาสินค้าและปัจจัยการผลิตทุกรายการมีค่าคงที่ตลอด 5 ปี

ผลการศึกษาและวิจารณ์

สภาพเศรษฐกิจสังคมประชากร การผลิต และการขายยางพาราของเกษตรกรชาวสวนยางภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่วิจัย

เกษตรกรชาวสวนยาง 211 ราย (67.41%) เป็นบุรุษ มีอายุกำลังเข้าสู่วัยสูงอายุ เฉลี่ย 53.85 ปี 267 ราย (85.30%) สมรสแล้ว เกือบทั้งหมด 312 ราย (99.68%) นับถือศาสนาอิสลาม 164, 65 และ 64 ราย (52.40%, 20.77% และ 20.45%) จบการศึกษาทางศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ) ประถมศึกษาตอนปลาย และประถมศึกษาตอนต้น ตามลำดับ จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ภายใต้ข้อจำกัดของตัวเกษตรกรชาวสวนยาง คือ มีอายุเฉลี่ยค่อนข้างมาก และขาดโอกาสทางการศึกษา โดยมีระดับการศึกษาเพียงชั้นพื้นฐานหรือไม่สูง ล้วนนำความเปราะบางมาให้เกษตรกรชาวสวนยางทั้งสิ้น และยังทำให้เกิดข้อจำกัดต่าง ๆ เช่น การใช้เทคโนโลยีการผลิต การยอมรับเทคโนโลยีสมัยใหม่ การหาความรู้เกี่ยวกับการทำสวนยางพาราผ่านสื่อ เพื่อนำมาใช้ปรับปรุงการผลิตยางพาราให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น เห็นได้จากเกษตรกรชาวสวนยางยังคงใช้เทคโนโลยีการผลิตแบบดั้งเดิมตามความเคยชิน ตลอดจนมีความรู้ไม่เพียงพอที่จะใช้ต่อยอดในการประกอบอาชีพ

เกษตรกรชาวสวนยางมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนค่อนข้างน้อย เฉลี่ย 3.10 คน ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานครัวเรือนในอนาคตสำหรับบางครัวเรือน ขณะที่เกษตรกรชาวสวนยาง 44 ราย (14.06%) กำลังเผชิญกับปัญหาดังกล่าว เพราะสมาชิกที่เป็นบุตรมีการเคลื่อนย้าย/อพยพเพื่อศึกษาและทำงานในต่างจังหวัด อันเนื่องมาจากเหตุผลทางการยังชีพ รวมทั้งความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ที่มีมาอย่างยาวนาน ตลอดจนไม่ต้องการสืบทอดอาชีพการทำสวนยางพารา เพราะเห็นว่า เป็นงานหนัก ต้องกรีดย รวบรวมและขนส่งผลผลิตยางพารา ไม่มีความมั่นคงทางรายได้ มีปัจจัยเสี่ยงหลายด้าน ไม่มีสวัสดิการ และเข้าไม่ถึงการคุ้มครองแรงงาน ส่งผลให้แนวโน้มที่เกษตรกรรุ่นใหม่จะเข้ามาทดแทนเกษตรกรสูงอายุมีน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ขณะที่บางครัวเรือนมีสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งไม่สามารถปฏิบัติงานในกิจกรรมการผลิตยางพาราได้ เนื่องจากปัญหาสุขภาพและร่างกายที่เสื่อมไปตามวัย จึงก่อให้เกิดภาระแฝงในครัวเรือน ปัญหาการขาดแคลนแรงงานครัวเรือนหรือการลดลงของแรงงานครัวเรือนนี้ เป็นปัจจัยที่ส่งผลเชิงลบต่อปริมาณการผลิตยางพารา คือ ทำให้ปริมาณผลผลิตยางพาราลดลง

เกษตรกรชาวสวนยางมีรายได้ของครัวเรือนเฉลี่ย 168,484.97 บาทต่อปี จำแนกเป็นรายได้จากภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 103,047.22 และ 65,437.75 บาทต่อปี ตามลำดับ และมีเงินออมเฉลี่ย 38,641.62 บาทต่อปี เกษตรกรชาวสวนยาง 206 ราย (65.81%) กู้เงินทั้งในและ/หรือนอกระบบ โดยวัตถุประสงค์ของการกู้เงิน ได้แก่ เพื่อขยายพื้นที่ทำการเกษตร เพื่อลงทุนทำการเกษตร เพื่อซ่อมแซมที่พักอาศัย เพื่อซื้อ/จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการศึกษาของบุตร ซึ่งมีหนี้สินเฉลี่ย 390,666.67 บาทต่อครัวเรือน จากข้อมูลดังกล่าว เห็นได้ว่า ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางมีรายได้ต่ำกว่ารายได้จากภาคการเกษตรเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกรทั่วประเทศ (204,066 บาทต่อปี) (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2563) รวมถึงมีความสามารถในการออมต่ำอันเนื่องมาจากการมีรายได้ที่ต่ำ ตลอดจนต้องนำเงินไปใช้ในกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรและชำระหนี้สิน (ในกรณีที่ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางมีหนี้สิน) สำหรับเกษตรกรชาวสวนยางที่มีเงินออม จะมีระยะเวลาในการออมไม่แน่นอนอันเนื่องมาจากการมีรายได้ที่ไม่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ข้อค้นพบดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมการใช้จ่ายที่ไม่สมดุลกับรายได้ ขณะที่การกู้เงินเป็นการแก้ปัญหาลดขาดสภาพคล่องในระยะสั้นเท่านั้น และส่งผลผูกพันต่ออนาคต เนื่องจากเกษตรกรชาวสวนยางต้องจ่ายทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ซึ่งอาจทำให้เกษตรกรชาวสวนยางมีหนี้สินเพิ่มขึ้น และหนี้สินมีความเกี่ยวพันกันได้ โดยงานวิจัยของไซเฟีย เวหะมะ (2561) ได้รายงานว่า จุดอ่อนสำคัญประการหนึ่งของเกษตรกรชาวสวนยางใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ เกษตรกรชาวสวนยางไม่มีการบริหารจัดการเงินที่ดี ทำให้เกษตรกรชาวสวนยางมีเงินทุนหมุนเวียนสำหรับทำสวนยางพาราไม่เพียงพอ

เกษตรกรชาวสวนยาง 192 ราย (61.34%) ใช้เงินสงเคราะห์ที่ได้รับจาก กยท. ในการทำสวนยางพารา ซึ่งเกษตรกรชาวสวนยางในกลุ่มนี้ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดการจัดการสวนยางพารา เช่น การจำกัดจำนวนต้นของพืชชนิดอื่นที่ปลูกร่วมกับ

ต้นยางพารา ทำให้เกษตรกรชาวสวนยางสูญเสียโอกาสในการมีรายได้เพิ่มขึ้น ขณะที่เกษตรกรชาวสวนยาง 68 และ 53 ราย (21.73% และ 16.93%) ใช้เงินทุนของตนเอง และเงินกู้ ตามลำดับ เกษตรกรชาวสวนยางเพียง 120 ราย (38.34%) ที่เป็นสมาชิกกลุ่ม ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน สหกรณ์กองทุนสวนยาง กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มน้ำยางสด สหกรณ์การเกษตร เนื่องจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ทำให้ภาพปรากฏที่แสดงถึงความเกี่ยวพันและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันลดน้อยลง เช่น การร่วมกันคิด การร่วมกันทำ การร่วมกันซื้อปัจจัยการผลิต การร่วมกันขายผลผลิต การแบ่งปันความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เกษตรกรชาวสวนยางหรือสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม จะมีอำนาจการต่อรองกับพ่อค้าคนกลางมากขึ้น และสามารถรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้การสนับสนุนผ่านกลุ่มได้ เกษตรกรชาวสวนยาง 214 ราย (68.37%) เข้าร่วมโครงการและ/หรือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ กยท. องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สำนักงานที่ดิน สำนักงานเกษตร สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานปศุสัตว์ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มเกษตรกรชาวสวนยางในการเข้าถึงโครงการช่วยเหลือเกษตรกรชาวสวนยาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความเต็มใจหรือไม่เต็มใจของเกษตรกรชาวสวนยาง รวมถึงความสัมพันธ์ของคนในพื้นที่และความเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินโครงการดังกล่าว

เห็นได้ว่า ยางพาราเป็นสินค้าเกษตรที่ได้รับการกำกับดูแลจากภาครัฐ เนื่องจากยางพาราเป็นสินค้าเกษตรที่สำคัญและมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกรชาวสวนยาง ซึ่งงานวิจัยของโซเฟีย แวะมะมะ (2561) ได้รายงานไว้ว่า จุดอ่อนสำคัญประการหนึ่งของเกษตรกรชาวสวนยางใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ เกษตรกรชาวสวนยางมีการพึ่งพาตนเองน้อย ได้แต่รอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ และงานวิจัยของกิตติวรรณ มะโนภักดิ์ และอุยฤทธิ์ นิสสภ (2561) ได้รายงานไว้ว่า เกษตรกรในตำบลลูโหวงปาดิ อำเภอลูโหวงปาดิ จังหวัดนราธิวาส ต้องการให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรลงพื้นที่เยี่ยมเยียนเกษตรกรเพื่อรับทราบปัญหาต่าง ๆ และสามารถแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ตลอดจนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนโครงการต่าง ๆ ในพื้นที่ให้สัมฤทธิ์ผล อย่างไรก็ตามงานวิจัยของจำนงค์ จุลเอียด และคณะ (2557) ได้รายงานไว้ว่า การส่งเสริมในรูปแบบการเยี่ยมเยียนได้ลดบทบาทลงไปในพื้นที่ของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ซึ่งมีผลกระทบต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร โดยเปลี่ยนไปเน้นการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์มากขึ้น

เกษตรกรชาวสวนยางมีประสบการณ์การประกอบอาชีพทางการเกษตรสูง เฉลี่ย 16.38 ปี ซึ่งถือเป็นการศึกษานอกห้องเรียน ผ่านการเรียนรู้โดยการปฏิบัติ และสั่งสมความรู้เพื่อนำมาใช้พัฒนาอาชีพ เกษตรกรชาวสวนยางมีพื้นที่ปลูกยางพาราขนาดเล็กมาก เฉลี่ย 13.76 ไร่ เนื่องจากพื้นที่ปลูกยางพาราเป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งมีการแบ่งให้แก่ทายาทจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่งรุ่น จึงก่อให้เกิดข้อจำกัดในการสร้างรายได้ รวมทั้งไม่ก่อให้เกิดการประหยัดต่อขนาด และประสิทธิภาพในระดับที่ควรจะเป็น เกษตรกรชาวสวนยาง 145, 142 และ 26 ราย (46.33%, 45.37% และ 8.30%) มีลักษณะพื้นที่ปลูกยางพาราเป็นที่ดอน/ลูกคลื่นลอนลาด ที่ราบ/ที่ราบลุ่ม และที่สูง/ภูเขา ตามลำดับ ซึ่งยางพาราสามารถเจริญเติบโตได้ทุกเขตนิเวศ โดยพื้นที่ปลูกยางพาราที่เป็นที่ราบ/ที่ราบลุ่มจะได้รับผลกระทบจากอุทกภัยและน้ำท่วมขัง เนื่องจากการระบายน้ำไม่ดี ทำให้ต้นยางพาราเจริญเติบโตช้า ดินเสื่อมโทรม เกิดโรคระบาดง่ายขึ้น และครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางไม่สามารถกรีดยางพาราได้ ส่งผลให้จำนวนวันกรีดยางพาราลดลง สำหรับพื้นที่ปลูกยางพาราที่เป็นที่สูง/ภูเขาจะได้รับผลกระทบจากพายุ/ลมแรง ทำให้ต้นยางพาราโค่นล้ม ทั้งนี้ความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศถือเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการทำสวนยางพาราในพื้นที่ (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน, 2559) ซึ่งส่งผลให้ผลผลิตยางพาราและรายได้จากการทำสวนยางพาราลดลง นอกจากนี้เกษตรกรชาวสวนยาง 139, 123 และ 51 ราย (44.41%, 39.30% และ 16.29%) มีชนิดของดินในพื้นที่ปลูกยางพาราเป็นดินร่วนปนทราย ดินร่วน และดินเหนียว ตามลำดับ

เกษตรกรชาวสวนยางมีจำนวนวันทำงานเฉลี่ย 211.48 วันต่อปี ซึ่งลดลงเมื่อเทียบกับช่วงก่อนเกิดปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ เนื่องจากความไม่มั่นใจในความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน สอดคล้องกับงานวิจัยของโซเฟีย แวะมะมะ (2561) ที่รายงานไว้ว่า อุปสรรคสำคัญประการหนึ่งของเกษตรกรชาวสวนยางใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ซึ่งสร้างความหวาดกลัวให้แก่เกษตรกรชาวสวนยาง และส่งผลให้เกษตรกรชาวสวนยางไม่สามารถปฏิบัติงานในกิจกรรมการกรีดยางพาราได้ตามปกติเหมือนในอดีต รวมถึงงานวิจัยของชุตตา แก้วละเอียด (2551) ได้รายงานไว้ว่า หลังเกิดปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เกษตรกรชาวสวนยางปฏิบัติงานในกิจกรรมการกรีดยางพาราน้อยลง และมีรายได้จากการขายผลผลิตยางพาราลดลง 245 บาทต่อวัน เมื่อเทียบกับช่วงก่อนเกิดปัญหาดังกล่าว

เกษตรกรชาวสวนยางมีแรงงานครัวเรือนเฉลี่ย 2.33 คน จำแนกเป็นแรงงานบุรุษและแรงงานสตรีเฉลี่ย 1.21 และ 1.12 คน ตามลำดับ เกษตรกรชาวสวนยางที่ไม่ได้จ้างแรงงาน จำเป็นต้องใช้แรงงานครัวเรือนอย่างเข้มข้น ไม่ว่าจะเป็นแรงงานคู่สามี-ภรรยา แรงงานบุตรหลาน ตลอดจนแรงงานผู้สูงอายุที่ยังปฏิบัติงานได้ และต้องการแบ่งเบาภาระของครัวเรือน (ในกรณีที่ครัวเรือนนั้นประกอบด้วยแรงงานครัวเรือนทั้ง 3 ช่วงอายุ) เพื่อให้การปฏิบัติงานในกิจกรรมการผลิตตั้งแต่การปลูก การดูแลรักษา การกรีดยางพาราไปจนถึงการขายดำเนินไปได้ด้วยดี โดยแรงงานครัวเรือนปฏิบัติงานในแต่ละกิจกรรมตามความเหมาะสมของเพศ อายุ ทักษะ และความชำนาญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นการพึ่งพาตนเองของหน่วยผลิต ทั้งยังช่วยลดต้นทุนการผลิตยางพาราอีกด้วย เพราะไม่ต้องจ่ายค่าจ้างแรงงานที่เป็นตัวเงิน อย่างไรก็ตาม เกษตรกรชาวสวนยางและแรงงานครัวเรือนที่มีอายุ (ค่อนข้าง) มาก จะมีปัญหาสุขภาพ เช่น ปวดหลัง เจ็บ ขา คอ ไหล่ ข้อเท้า และเส้นเอ็น จากการปฏิบัติงานในกิจกรรมการกรีดยางพารา เนื่องจากการกรีดยางพาราต้องก้มและเงยตลอด ตลอดจนต้นยางพาราบางต้นมีหน้ายางที่ต้องกรีดอยู่ต่ำกว่าระดับหัวเข่า ทำให้เกษตรกรชาวสวนยางต้องก้มลงไปกรีด รวมทั้งการเดินรวบรวมผลผลิตยางพาราในสวนยางพารา จึงมีเกษตรกรชาวสวนยางส่วนหนึ่งต้องรับประทานยาแก้ปวดก่อนปฏิบัติงานในกิจกรรมการกรีดยางพารา โดยเฉพาะเกษตรกรชาวสวนยางที่มีพื้นที่ปลูกยางพาราเป็นทีลาดชัน หรือที่สูง/ภูเขา

เกษตรกรชาวสวนยางบางส่วนที่ประสบปัญหาแรงงานครัวเรือนไม่เพียงพอ หรือไม่กล้าปฏิบัติงานในกิจกรรมการผลิตยางพาราอื่นเนื่องมาจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ หรือมีสุขภาพไม่แข็งแรงและปัญหาสุขภาพ จะจ้างแรงงานจากภายนอก ซึ่งมีทั้งแรงงานจ้างประจำ (n=112) และแรงงานจ้างชั่วคราว (n=8) เฉลี่ย 1.58 และ 1.56 คน ตามลำดับ กิจกรรมที่แรงงานจ้างปฏิบัติงาน ได้แก่ ใส่ปุ๋ย กำจัดวัชพืช กรีดยางพารา ค่าจ้างสำหรับแรงงานจ้างประจำและแรงงานจ้างชั่วคราวเฉลี่ย 308.40 และ 319.64 บาทต่อวัน ตามลำดับ ทั้งนี้หากเกษตรกรชาวสวนยางสามารถควบคุมการทำงานของแรงงานจ้างได้อย่างทั่วถึง เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดแรงงานขาดความรับผิดชอบในการทำงาน และมีพฤติกรรมการเลี่ยงการทำงานได้ จะทำให้ผลผลิตของแรงงานจ้างเพิ่มขึ้น (ในกรณีที่แรงงานจ้างเป็นแรงงานที่มีฝีมือ) และอาจจะสูงกว่าแรงงานครัวเรือน เพราะแรงงานจ้างต้องพยายามปฏิบัติงานให้ดี เพื่อให้เกษตรกรชาวสวนยางพึงพอใจและจ้างต่อไป ซึ่งงานวิจัยของสุชัยญา เหนือเมฆ (2560) ได้รายงานว่า ครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ ตำบลเจ๊ะเห อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส มีปัญหาการขาดแคลนแรงงานในการทำ การเกษตร เนื่องจากเกษตรกรประมาณร้อยละ 70 เป็นผู้สูงอายุ ขณะที่คนรุ่นหนุ่มสาวหรือวัยทำงานออกไปทำงานนอก ภาครเกษตรตามศาสตร์/สาขาวิชาที่จบการศึกษา ทั้งต่างจังหวัดและในเมืองประมาณร้อยละ 20 และ 10 ตามลำดับ เพื่อให้ มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ

เกษตรกรชาวสวนยาง 191 ราย (61.02%) ปลูกยางพาราพันธุ์ RRIM 600 เพราะเห็นว่า พันธุ์ดังกล่าวให้ผลผลิตสูง เกือบทุกพื้นที่ มีความทนทานต่อการกรีดดี และมีอาการเปลือกแห้งน้อยกว่าพันธุ์อื่น ขณะที่เกษตรกรชาวสวนยาง 110 ราย (35.14%) ปลูกยางพาราพันธุ์ RRIT 251 ทั้งนี้การเลือกพันธุ์ยางพาราที่เหมาะสมเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากในการทำสวนยางพารา เพราะแต่ละพันธุ์มีคุณลักษณะที่แตกต่างกัน หากเกษตรกรชาวสวนยางเลือกพันธุ์ยางพาราที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่ปลูก รวมทั้งมีการจัดการสวนยางพาราอย่างถูกต้องและเหมาะสม เกษตรกรชาวสวนยางจะได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่าต่อการลงทุน (ในสถานการณ์ที่ราคายางพาราเป็นปกติ) ซึ่งยางพาราพันธุ์ RRIM 600 ให้ผลผลิตเฉลี่ย (235.10 กิโลกรัมต่อไร่) ต่ำกว่ายางพาราพันธุ์ RRIT 251 (มากกว่า 300 กิโลกรัมต่อไร่ (แปลงทดลองให้ผลเฉลี่ย 457.00 กิโลกรัมต่อไร่)) (อรอนงค์ ลองพิชัย และไชยยะ คงมณี, 2562)

เกษตรกรชาวสวนยาง 258 และ 55 ราย (82.43% และ 17.57%) ใช้ยางชำถุง และต้นติดตาเขียวเป็นวัสดุปลูก ตามลำดับ 202 และ 102 ราย (64.54% และ 32.59%) มีระยะปลูก 3×7 และ 3×6 เมตร ตามลำดับ 196 ราย (62.62%) ใส่ปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มธาตุอาหารให้แก่ต้นยางพารา โดยใช้สูตร 20-8-20, 15-15-15 และ 30-5-18 ซึ่งมีปริมาณการใส่ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย 202.05 กิโลกรัมต่อไร่ และมีความถี่ในการใส่ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย 1.52 ครั้งต่อปี 76 ราย (24.28%) ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ โดยมีปริมาณการใส่ปุ๋ยอินทรีย์เฉลี่ย 91.67 กิโลกรัมต่อไร่ และมีความถี่ในการใส่ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย 0.36 ครั้งต่อปี ทั้งนี้ปริมาณและความถี่ในการใส่ปุ๋ยขึ้นอยู่กับราคายางพาราเป็นหลัก หากราคายางพาราสูง ปริมาณและความถี่ในการใส่ปุ๋ยจะเพิ่มขึ้นเป็น 2 ครั้งต่อปี หรือมากกว่านั้น นอกจากนี้เกษตรกรชาวสวนยางบางส่วนใส่ทั้งปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อลดต้นทุนการผลิต และปรับปรุงโครงสร้างของดินให้ดีขึ้น เพราะการใส่ปุ๋ยเคมีเพียงชนิดเดียวและเป็นระยะเวลานาน จะทำให้ดินเสื่อมโทรม ทั้งนี้หากเกษตรกรชาวสวนยางไม่มีการปรับปรุงดิน จะทำให้ผลผลิตยางพาราลดลง

เกษตรกรชาวสวนยาง 122 ราย (38.98%) ป้อนกันและกำจัดโรคพืชและแมลงศัตรูพืชโดยใช้สารเคมีเป็นหลัก ซึ่งมีความถี่ในการปฏิบัติเฉลี่ย 1.52 ครั้งต่อปี และ 259 ราย (82.75%) กำจัดวัชพืชโดยใช้การดาย การถาก เครื่องตัดหญ้า สารเคมี และรถไถ ซึ่งมีความถี่ในการปฏิบัติเฉลี่ย 1.23 ครั้งต่อปี เกษตรกรชาวสวนยางใช้ระบบกรีดยางที่หลากหลาย ได้แก่ กรีดยางทุกวัน (4-5 วันแล้วหยุดกรีดยาง) หนึ่งในสามของลำต้น สองวันเว้นวัน (1/3S 2d/3) หนึ่งในสามของลำต้น สามวันเว้นวัน (1/3S 3d/4) หนึ่งในสามของลำต้น วันเว้นวัน (1/3S d/2) เนื่องจากสภาพอากาศที่ไม่แน่นอน สำหรับการแบ่งสัดส่วนผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของสวนยางพาราและแรงงานจ้างมีความหลากหลาย ได้แก่ 50:50, 65:35, 60:40, 55:45 และ 40:60 ซึ่งการแบ่งสัดส่วนผลประโยชน์มีความแตกต่างกันตามบริบทของเจ้าของสวนยางพารา วัตถุประสงค์ของระบบการผลิต และขนาดพื้นที่ปลูกยางพารา

เกษตรกรชาวสวนยาง 285 ราย (91.05%) มีรูปแบบผลผลิตยางพาราเป็นยางก้อนถ้วย ขณะที่ 18 และ 10 ราย (5.75% และ 3.19%) เป็นน้ำยางสด และยางแผ่นดิบ ตามลำดับ เนื่องจากรายจ่ายของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ขณะที่รายได้จากการทำสวนยางพาราลดลง ทำให้เกษตรกรชาวสวนยางต้องเปลี่ยนไปขายผลผลิตยางพาราที่สามารถรับเงินได้ทันที ขณะที่การผลิตยางแผ่นดิบต้องใช้ระยะเวลาในการผลิต ทำให้มีเวลารอว่างลดลง เมื่อผลิตเสร็จเรียบร้อยแล้ว ต้องเก็บรักษาไว้จนมีปริมาณมากพอจึงจะนำไปขาย เพื่อให้คุ้มกับค่าขนส่ง เพราะเกษตรกรชาวสวนยางมีสวนยางพาราขนาดเล็กมาก ทำให้ยางแผ่นดิบที่ผลิตได้มีปริมาณน้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของไชรพีณา เคนสุมิตร (2556) ที่พบว่า สถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดยะลาส่งผลเชิงลบต่อปริมาณการผลิตยางแผ่นดิบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เกษตรกรชาวสวนยางเกือบทั้งหมด 298 ราย (95.21%) นำผลผลิตไปขายให้แก่พ่อค้าท้องถิ่น ซึ่งพ่อค้าท้องถิ่นมีการเอาเปรียบเกษตรกรชาวสวนยางโดยการกดราคารับซื้อผลผลิต ขณะที่เกษตรกรชาวสวนยางไม่มีอำนาจการต่อรอง รวมทั้งมีข้อจำกัดด้านข้อมูลข่าวสารและด้านช่องทางการจำหน่าย ขณะที่ 9 ราย (2.87%) ขายผลผลิตผ่านกลุ่มเกษตรกร และ 3 ราย เท่านั้น (0.96%) ขายผลผลิตผ่านสหกรณ์ และโรงงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของชูตา แก้วละเอียด (2551) ที่รายงานว่า หลังเกิดปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เกษตรกรชาวสวนยางมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบผลผลิตยางพาราจากยางแผ่นดิบเป็นยางก้อนถ้วย ทำให้รายได้จากการขายผลผลิตยางพาราลดลง และพ่อค้าท้องถิ่นรับซื้อในราคาไม่เป็นธรรม ขณะที่งานวิจัยของโชเพีย แวะมะ (2561) ได้รายงานว่า จุดอ่อนสำคัญประการหนึ่งของเกษตรกรชาวสวนยางใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประการหนึ่ง คือ เกษตรกรชาวสวนยางมีการรวมกลุ่มเพื่อผลิตและขายผลผลิตยางพาราน้อย

ระบบการผลิตยางพาราจำแนกตามกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรมี 7 ระบบ โดยเกษตรกรชาวสวนยางมีระบบการผลิตยางพาราเชิงเดี่ยวในสัดส่วนมากที่สุด 155 ราย (49.52%) ซึ่งพบในจังหวัดยะลามากที่สุด 68 ราย รองลงมาคือจังหวัดปัตตานี และนราธิวาส 51 และ 36 ราย ตามลำดับ อันดับที่ 2 คือ ระบบการผลิตยางพาราและสัตว์เศรษฐกิจ (โคพันธุ์พื้นเมือง ไก่พันธุ์พื้นเมือง ไก่เบตง เป็ด และแพะพันธุ์ชาแนล) 57 ราย (18.21%) ซึ่งพบในจังหวัดยะลามากที่สุด 24 ราย รองลงมาคือจังหวัดนราธิวาส และปัตตานี 18 และ 15 ราย ตามลำดับ อันดับที่ 3 คือ ระบบการผลิตยางพาราและข้าว 51 ราย (16.29%) ซึ่งพบในจังหวัดนราธิวาสมากที่สุด 21 ราย รองลงมาคือจังหวัดปัตตานี และนราธิวาส 19 และ 11 ราย ตามลำดับ อันดับที่ 4 คือ ระบบการผลิตยางพาราและไม้ผล (ทุเรียน ลองกอง เงาะ กุ้ง มังคุด และละมุด) 40 ราย (12.78%) ซึ่งพบในจังหวัดปัตตานีมากที่สุด 23 ราย รองลงมาคือจังหวัดนราธิวาส และยะลา 13 และ 4 ราย ตามลำดับ สำหรับระบบการผลิตยางพาราที่มีสัดส่วนน้อย ได้แก่ ระบบการผลิตยางพาราและปาล์มน้ำมัน ระบบการผลิตยางพาราและการทำไร่ ระบบการผลิตยางพาราและสัตว์น้ำเศรษฐกิจ 5, 4 และ 1 ราย (1.60%, 1.28% และ 0.32%) ตามลำดับ

การตัดสินใจเลือกกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรชาวสวนยางขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ราคาผลผลิต เงินทุน สภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน ความรู้และประสบการณ์ในกิจกรรมนั้น แรงงานครัวเรือน ระยะเวลา นโยบายของภาครัฐ สภาพทางภูมิศาสตร์ ซึ่งงานวิจัยของจันทน์ จุลเอียด และคณะ (2558) ได้กล่าวถึงรูปแบบระบบการผลิตยางพาราเพื่อการพึ่งพาตนเองใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย 1) การทำสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมการเกษตรแบบผสมผสาน เช่น เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน ไร่นาสวนผสมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การทำสวนยางพาราร่วมกับการปลูกพืช ได้แก่ 2.1) พืชแซม 2.2) ไม้ยืนต้น เช่น ไม้ผล ไม้ใช้สอย 2.3) นาข้าว และ 3) การทำสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์

ในอดีตเกษตรกรชาวสวนยางมีระบบการผลิตยางพาราและกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรอื่นแบบผสมผสาน หรือที่เรียกว่า สวนผสม ซึ่งมีการเกื้อกูลซึ่งกันและกันในระบบการผลิต และถือเป็นแหล่งอาหารของครัวเรือน โดยสามารถหาอาหารได้จากสวนผสม เช่น สะตอ ผักเหมียง ลูกหยี เงาะ ลองกอง ซึ่งช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารของครัวเรือนได้ และสะท้อนให้เห็นถึงการพึ่งพาตนเอง อาจกล่าวได้ว่า เป็นการใช้กลยุทธ์หนึ่งครัวเรือน สองวิถีการผลิต โดยผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน

และขาย แต่ในปัจจุบันผลจากการเข้ามาครอบงำของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทำให้เกษตรกรชาวสวนยางต้องดิ้นรนเพื่อให้ได้เงินสำหรับใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน การผลิตจึงเน้นการขายเป็นสำคัญ และรูปแบบการดำเนินชีวิตได้เปลี่ยนไปจาก “การทำมาหากิน” ไปเป็น “การทำมาค้าขาย” เห็นได้จากเกษตรกรชาวสวนยางประมาณครึ่งหนึ่งมีระบบการผลิตยางพาราเชิงเดี่ยว เช่นเดียวกับเกษตรกรชาวสวนยางส่วนใหญ่ของประเทศไทย (Somboonsuke and Wettayaprasit, 2013; Romyen et al., 2018)

ภาพปรากฏดังกล่าวเป็นผลมาจากราคายางพาราที่สูงในอดีตจนเกิดกระแสตื่นยาง อาจกล่าวได้ว่า ราคายางพาราเป็นสิ่งจูงใจให้เกษตรกรชาวสวนยางตัดสินใจปรับเปลี่ยนไปเป็นระบบดังกล่าว ซึ่งส่งผลให้ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบการผลิตหายไป และเกิดค่าใช้จ่ายด้านอาหารเพิ่มขึ้น เพราะประมาณร้อยละ 90 ของอาหารที่ใช้บริโภคในครัวเรือนต้องซื้อ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความเสี่ยงด้านรายได้จากความไม่เสถียรภาพของราคายางพารา (Romyen et al., 2018) ซึ่งถือเป็นอุปสรรคสำคัญ (อารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ, 2560) ที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยาง เพราะเกษตรกรชาวสวนยางต้องลงทุนและปฏิบัติงานในกิจกรรมการผลิตยางพารา โดยที่ยังไม่ทราบว่า ผลผลิตยางพาราจะขายได้ในราคาเท่าใด อย่างไรก็ตามการทำสวนยางพาราเป็นอาชีพที่เกษตรกรชาวสวนยางเหล่านี้มีประสบการณ์สูง จนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญมากกว่ากิจกรรมการผลิตทางการเกษตรอื่น และเกษตรกรชาวสวนยางที่มีระบบการผลิตยางพาราเชิงเดี่ยว จะมีความสะดวกในการจัดการ ซึ่งงานวิจัยของไซเพีย แวะหะมะ (2561) ได้รายงานไว้ว่า จุดแข็งสำคัญประการหนึ่งของเกษตรกรชาวสวนยางใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ เกษตรกรชาวสวนยางมีความชำนาญในการกรีดยางพารา

จากปัญหาดังกล่าวไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความรุนแรงต่อชีวิตและทรัพย์สิน เกษตรกรชาวสวนยางหลายรายจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนระบบการผลิตยางพารา โดยเพิ่มกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และเพื่อเป็นแหล่งปัจจัยสี่ของครัวเรือน (จำนงค์ จุลเอียด และคณะ, 2557) เช่น ระบบการผลิตยางพาราและสัตว์เศรษฐกิจซึ่งเกษตรกรชาวสวนยางส่วนใหญ่เลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจเพื่อขาย เนื่องจากเห็นว่า แม้การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจเพื่อบริโภคในครัวเรือนจะช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านอาหาร แต่ทำให้ครัวเรือนมีค่าอาหารสัตว์เพิ่มขึ้น สำหรับระบบการผลิตยางพาราและปาล์มน้ำมันมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เนื่องจากภาครัฐมีนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ผ่านโครงการเมืองต้นแบบสามเหลี่ยมมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนซึ่งมีการส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมัน อีกทั้งราคายางพาราและข้าวยังคงตกต่ำอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้เกษตรกรชาวสวนยางที่ทำนาข้าวร่วมด้วยประสบกับปัญหาภัยแล้ง ทำให้มีน้ำไม่เพียงพอ รวมถึงปัญหาการขาดแคลนแรงงานครัวเรือน และผลตอบแทนจากการทำนาข้าวไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ทำให้ไม่สามารถยกระดับความเป็นอยู่ของครัวเรือนให้ดีขึ้นได้ ขณะที่การทำสวนปาล์มน้ำมันมีรายได้ต่อหน่วยแรงงานมากกว่าการทำนาข้าว รวมถึงใช้แรงงานในการดูแลรักษาและเก็บเกี่ยวน้อย เมื่อเทียบกับการทำสวนยางพารา (อารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ, 2560) เกษตรกรชาวสวนยางจึงโค่นต้นยางพาราเพื่อปลูกปาล์มน้ำมัน และปรับสภาพพื้นที่นาข้าวเพื่อให้มีความเหมาะสมสำหรับปลูกปาล์มน้ำมัน เช่น ขุดคูยกร่องปลูก ทำคูระบายน้ำ เพราะพื้นที่นาข้าวมีระดับน้ำใต้ดินสูง ซึ่งพันธุ์ปาล์มน้ำมันนำเข้ามาจากประเทศมาเลเซีย เช่นเดียวกับงานวิจัยของปานิชา สายพอง และคณะ (2560) ที่กล่าวว่า ด้วยปัญหาราคายางพาราตกต่ำอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เกษตรกรชาวสวนยางในตำบลเกาะขันธุ์ อำเภอยะยง จังหวัดนครศรีธรรมราชปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกยางพาราไปปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดอื่น หรือขายที่ดินเพื่อเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น

แม้ระบบการผลิตยางพาราแบบหลากหลายหรือผสมผสานจะส่งผลดีต่อระบบนิเวศในสวนยางพารา เป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ช่วยลดค่ากำจัดวัชพืช และสามารถนำผลผลิตไปขายเพื่อชดเชยรายได้ที่ลดลงจากปัญหาราคายางพาราตกต่ำ (นิตดา รัศมีแพทย์ และสุพัตรา ศรีสุวรรณ, 2560) รวมถึงช่วยลดความรุนแรงของปัญหาอุทกภัย ตลอดจนมีความคุ้มค่าในการลงทุนมากกว่าระบบการผลิตยางพาราเชิงเดี่ยว นอกจากนี้การปลูกพืชร่วมยางยังไม่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตยางพารา (สมบุญ ใจเจริญและคณะ, 2558) แต่หากเกษตรกรชาวสวนยางมีความรู้ในการผลิตที่ไม่ถูกต้องและเพียงพอ หรือเลือกกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรที่ไม่เหมาะสม จะก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ไม่พึงปรารถนาได้ เช่น ไม้ผลที่ไม่เหมาะสมจะปลูกเป็นพืชร่วมยางในกรณีที่ดินแห้ง เช่น ลองกอง เงาะ มังคุด เพราะให้ผลผลิตน้อยกว่าที่ควรจะเป็น อย่างไรก็ตามไม้ผลชนิดนั้นสามารถปลูกเป็นพืชร่วมยางแล้วได้ผลดี เช่น ทุเรียน ทว่าการเจริญเติบโตและการให้ผลผลิตจะช้ากว่า รวมทั้งปริมาณผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้จะน้อยกว่า เมื่อเทียบกับการปลูกแบบอิสระ (สมบุญ ใจเจริญและคณะ, 2558) ดังนั้นการปลูกพืชหลายชนิดอาจทำให้รายได้เฉลี่ยของเกษตรกรชาวสวนยางไม่เพิ่มขึ้นตามที่ควรจะเป็นหรือลดลงได้เช่นกัน หากพืชที่ปลูกไม่มีความเหมาะสมสำหรับปลูกเป็นพืชร่วมยาง หรือไม่เหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศและสภาพดินฟ้าอากาศในพื้นที่

การเปรียบเทียบรายได้และต้นทุนของระบบการผลิตยางพาราที่สำคัญในพื้นที่วิจัย

ระบบการผลิตยางพาราที่ให้รายได้สูง ได้แก่ ระบบการผลิตยางพาราและสัตว์เศรษฐกิจ ระบบการผลิตยางพาราและไม้ผล และระบบการผลิตยางพาราและปาล์มน้ำมัน ให้รายได้ 338,650, 243,298 และ 193,920 บาทต่อปี ตามลำดับ (Table 1) ระบบการผลิตยางพารา 2 ระบบแรกมีการกระจายความเสี่ยงสูง เนื่องจากผลผลิตมีความหลากหลายและราคาดี อย่างไรก็ตาม ระบบการผลิตยางพาราและสัตว์เศรษฐกิจมีต้นทุนที่สูงถึง 169,890 บาทต่อปี ส่วนระบบการผลิตยางพารา 2 ระบบหลังมีต้นทุน 41,790 และ 7,011 บาทต่อปี ตามลำดับ ดังนั้นเกษตรกรชาวสวนยางที่ดำเนินระบบการผลิตยางพาราเหล่านี้ จำเป็นต้องมีเงินทุน รวมทั้งมีความรู้ในการผลิตสัตว์เศรษฐกิจ ไม้ผล และปาล์มน้ำมันที่ถูกต้องและเพียงพอ เพื่อให้การผลิตเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ขณะที่ระบบการผลิตยางพาราที่ให้รายได้ต่ำ ได้แก่ ระบบการผลิตยางพาราเชิงเดี่ยว ระบบการผลิตยางพาราและข้าว เนื่องจากระบบการผลิตยางพาราเชิงเดี่ยวเป็นการผลิตเฉพาะอย่างเพื่อตอบสนองระบบตลาดและพึ่งพาสภาพตลาดสูง ซึ่งก่อให้เกิดความเสี่ยงด้านการตลาด ตลอดจนไม่มีรายได้เสริมจากกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรอื่น สำหรับระบบการผลิตยางพาราและข้าวเป็นผลมาจากทั้งราคายางพาราและราคาข้าวที่ตกต่ำอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามก็ดีกว่าระบบการผลิตยางพาราเชิงเดี่ยว รวมถึงระบบการผลิตยางพาราและข้าวมีต้นทุนไม่สูง 5,050 และ 3,916 บาทต่อปี ตามลำดับ

Table 1 Income, cost, and margin of different para-rubber production systems from 2019 to 2023 in the study area.

Production system	Income		Cost		Margin	
	2019	2023	2019	2023	2019	2023
S1	39,220	33,485	5,050	5,050	34,170	28,435
S2	243,298	225,046	41,790	41,790	201,508	183,256
S3	45,540	18,000	3,916	1,528	41,624	16,472
S4	193,920	176,908	7,011	7,011	186,909	169,897
S5	338,650	327,835	169,890	169,890	168,760	157,945

S1 is para-rubber monocropping production system, S2 is para-rubber and fruit production system, S3 is para-rubber and rice production system, S4 is para-rubber and oil palm production system, and S5 is para-rubber and economic animal production system.

ระบบการผลิตยางพาราเชิงเดี่ยว รวมถึงระบบการผลิตยางพาราและไม้ผลมีส่วนเหลือมลดลงจากปี พ.ศ. 2562 (34,170 และ 201,508 บาทต่อปี) เหลือ 28,435 และ 183,256 บาทต่อปีในปี พ.ศ. 2566 อันเนื่องมาจากปริมาณผลผลิตยางพาราที่ลดลงตามช่วงอายุ ขณะที่ค่าปุ๋ย ค่าสารเคมี และค่าน้ำมันเชื้อเพลิงจะเท่ากันทุกปี เพราะใช้ปุ๋ย สารเคมี และน้ำมันเชื้อเพลิงในปริมาณเท่าเดิม ทำนองเดียวกันระบบการผลิตยางพาราและข้าวมีส่วนเหลือมลดลงจากปี พ.ศ. 2562 (41,624 บาทต่อปี) เหลือ 16,472 บาทต่อปีในปี พ.ศ. 2566 เนื่องจากต้นยางพาราที่มีอายุมาก จะให้ผลผลิตคงที่ และเกษตรกรชาวสวนยางมีแผนที่จะโค่นต้นยางพาราในปี พ.ศ. 2565 ทำให้ระหว่างปี พ.ศ. 2565-2566 เกษตรกรชาวสวนยางจะไม่มีรายได้จากการขายผลผลิตยางพารา ส่วนรายได้จากการขายข้าวคงที่ตลอด 5 ปี เพราะเกษตรกรชาวสวนยางคาดว่าจะผลิตข้าวในปริมาณเท่าเดิม รวมทั้งค่าเมล็ดพันธุ์ข้าว ค่าปุ๋ย และค่าน้ำมันเชื้อเพลิงจะเท่ากันทุกปี เพราะใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว ปุ๋ย และน้ำมันเชื้อเพลิงในปริมาณเท่าเดิม อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2565 เกษตรกรชาวสวนยางจะมีรายได้จากการขายไม้ยางพาราเป็นจำนวนมาก ซึ่งทำให้ส่วนเหลือมสูงขึ้นผิดปกติ จึงไม่นำรายได้ดังกล่าวมาพิจารณา

ระบบการผลิตยางพาราและปาล์มน้ำมันมีส่วนเหลือมลดลงจากปี พ.ศ. 2562 (186,909 บาทต่อปี) เหลือ 169,897 บาทต่อปีในปี พ.ศ. 2566 ซึ่งมีสาเหตุมาจากปริมาณผลผลิตยางพาราและผลผลิตปาล์มน้ำมันที่ลดลงตามช่วงอายุ ขณะที่ค่าปุ๋ย ค่าสารเคมี และค่าน้ำมันเชื้อเพลิงจะเท่ากันทุกปี เพราะใช้ปุ๋ย สารเคมี และน้ำมันเชื้อเพลิงในปริมาณเท่าเดิม สำหรับระบบการผลิตยางพาราและสัตว์เศรษฐกิจมีส่วนเหลือมลดลงจากปี พ.ศ. 2562 (168,760 บาทต่อปี) เหลือ 157,945 บาทต่อปีในปี พ.ศ. 2566 เนื่องด้วยปริมาณผลผลิตยางพาราที่ลดลงตามช่วงอายุ ขณะที่ปริมาณผลผลิตสัตว์เศรษฐกิจคงที่ทุกปี ตลอดจนค่าปุ๋ย ค่าอาหารสัตว์ ค่ายา และค่าน้ำมันเชื้อเพลิงจะเท่ากันทุกปี เพราะใช้ปุ๋ย อาหารสัตว์ ยา และน้ำมันเชื้อเพลิงในปริมาณเท่าเดิม

สรุปผลการศึกษา

การทำสวนยางพาราภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นสิ่งที่ท้าทายและสร้างความเสี่ยงให้แก่เกษตรกรชาวสวนยางในพื้นที่เป็นอย่างมาก งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญ ซึ่งได้ข้อมูลเชิงประจักษ์สรุปได้ว่าเกษตรกรชาวสวนยางมีสภาพเศรษฐกิจสังคมประชากรที่เป็นข้อจำกัดในการพัฒนาอาชีพการทำสวนยางพารา เช่น มีอายุมาก ระดับการศึกษาไม่สูง และรายได้ต่ำ รวมทั้งมีสวนยางพาราขนาดเล็กมาก อย่างไรก็ตามเกษตรกรชาวสวนยางมีประสบการณ์การประกอบอาชีพทางการเกษตรสูง แรงงานคู่สามี-ภรรยาเป็นแรงงานหลักในการทำสวนยางพารา เกษตรกรชาวสวนยางส่วนใหญ่ขายผลผลิตในรูปยางก้อนถ้วย เกษตรกรชาวสวนยางที่ดำเนินระบบการผลิตยางพาราเชิงเดี่ยวมีจำนวนมากที่สุด แม้ว่าจะก่อให้เกิดความเสี่ยงด้านรายได้จากความผันผวนของราคายางพารา รวมทั้งยังให้ผลตอบแทนในรูปรายได้ต่ำกว่าระบบการผลิตยางพาราอื่น ได้แก่ ระบบการผลิตยางพาราและสัตว์เศรษฐกิจ ระบบการผลิตยางพาราและไม้ผล ระบบการผลิตยางพาราและปาล์มน้ำมัน แต่ระบบการผลิตยางพาราดังกล่าวมีต้นทุนไม่สูง

การวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะต่อเกษตรกรชาวสวนยางและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางสำหรับพัฒนาการผลิตยางพาราในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

1. เกษตรกรชาวสวนยางสามารถนำข้อค้นพบเกี่ยวกับการคาดการณ์รายได้และต้นทุนของระบบการผลิตยางพาราที่แตกต่างกันไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจลงทุนทำการเกษตรในเบื้องต้น และใช้ในการวางแผนการผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ โดยหลักที่ควรคำนึงถึงในการเลือกระบบการผลิตยางพารา ประกอบด้วย 1.1) การกระจายความเสี่ยงด้านรายได้ และเสถียรภาพของราคาผลผลิตเฉลี่ยที่เกษตรกรชาวสวนยางได้รับ ด้วยการเพิ่มพื้นที่สีเขียว หรือการดำเนินระบบการผลิตยางพาราแบบหลากหลาย และ/หรือการเพิ่มแหล่งที่มาของรายได้ โดยเฉพาะอาชีพหรืองานที่ไม่ต้องใช้คุณสมบัติสูง เนื่องจากการทำสวนยางพาราไม่ได้ให้รายได้ต่อเนื่องตลอดปี ทำให้เกิดการว่างงานหรือการทำงานต่ำกว่าระดับในช่วงยางผลัดใบ หรือบางช่วงของปีที่ต้องเผชิญภัยธรรมชาติที่รุนแรง แต่หากเกษตรกรชาวสวนยางยังคงดำเนินระบบการผลิตยางพาราเชิงเดี่ยวต่อไป ควรจัดทำบัญชีครัวเรือน และวางแผนทางการเงิน โดยเฉพาะการวางแผนใช้จ่ายในระยะเวลาที่มีรายได้และระยะเวลาที่ไม่มีรายได้ 1.2) การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารและลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารของครัวเรือน โดยการปลูกพืชอาหารหรือเลี้ยงสัตว์ที่นำมาบริโภคในครัวเรือนได้ และ 1.3) การให้ความสำคัญกับปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ เพื่อลดต้นทุนการผลิตและการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก เช่น การใช้วัสดุเหลือใช้/เศษเหลือทางการเกษตรหรือทรัพยากรเหลือใช้ในท้องถิ่นทดแทนการพึ่งพาปัจจัยการผลิตสมัยใหม่จากภายนอกหรือซื้อจากตลาด

2. การจัดอบรมในเรื่องที่จำเป็นหรือตามความต้องการของเกษตรกรชาวสวนยาง เช่น 2.1) การจัดการการผลิตทางการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรชาวสวนยางสามารถวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิตที่เชื่อมโยงกับการตลาด รวมถึงเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้อยู่ในระดับที่ควรจะเป็นหรือสูงขึ้น 2.2) การเลี้ยงสัตว์ที่ถูกต้องและได้มาตรฐานตามข้อกำหนดของศาสนา 2.3) การปลูกพืชแซมยาง (ปลูกขณะต้นยางพารามีอายุน้อยกว่า 4 ปี) และพืชร่วมยาง (ปลูกร่วมกับยางพาราได้นาน และให้ผลผลิตควบคู่กันไป) ที่เหมาะสม และ 2.4) การจัดการสวนปาล์มน้ำมัน ทั้งนี้เพราะระบบการผลิตยางพาราและสัตว์เศรษฐกิจ ระบบการผลิตยางพาราและไม้ผล ตลอดจนระบบการผลิตยางพาราและปาล์มน้ำมันให้รายได้สูง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่สนับสนุนเงินทุนสำหรับการวิจัยครั้งนี้ รวมถึงเกษตรกรชาวสวนยางทั้ง 313 รายที่ให้ความร่วมมือในการรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2559. แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564).

กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

กิตติวรรณ มะโนศักดิ์ และอุทัย นิสสภ. 2561. รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรที่เหมาะสมต่อเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา ไม้ผลและไม้ยืนต้น และพืชผักและพืชไร่ภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ในตำบลสูงเนินปาดิ อำเภอสุดโขงปาดิ จังหวัดนราธิวาส.

วารสารพืชศาสตร์สงขลานครินทร์ 5(1): 76-83.

จำนงค์ จุลเอียด, พรชุลย์ นิลวิเศษ, บำเพ็ญ เขียวหวาน และสมจิต โยระคง. 2557. การส่งเสริมเพื่อการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรชาวสวนยางในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ 6(2): 146-155.

จำนงค์ จุลเอียด, พรชุลย์ นิลวิเศษ, บำเพ็ญ เขียวหวาน และสมจิต โยระคง. 2558. รูปแบบการส่งเสริมเพื่อการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรชาวสวนยางในจังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ 7(1): 135-145.

- นัตรสุน พงศ์นิพนธ์. 2553. *หลักการวิจัยทางสังคม*. กรุงเทพฯ: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.
- ชุตตา แก้วละเอียด. 2551. ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของชาวสวนยางกับเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา* 3(1): 68-76.
- โชรพินา เด่นสุมิตร. 2556. ผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงที่มีต่อการผลิตยางแผ่นดิบ: กรณีศึกษาของจังหวัดยะลา ประเทศไทย. *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* 19(4): 39-70.
- โชเพีย แวหะมะ. 2561. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์* 5(2): 96-110.
- ณรงค์ฤทธิ์ อุดมย์ฐานานุกิตต์ และนราพร สังสะนา. 2562. 5 ความจริงยางพาราไทย: อดีตที่หายไป ความท้าทายใหม่ที่เข้ามา. https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/DocLib/_Article_23Dec2019.pdf (1 สิงหาคม 2563).
- เดอะสแตนดาร์ด. 2562. เปิดสถิติ 15 ปี สถานการณ์รุนแรงภาคใต้ที่ยังไม่คลี่คลาย. <https://thestandard.co/15-years-of-the-southern-violence/> (27 กรกฎาคม 2563).
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. 2555. *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- นัดา รัศมีแพทย์ และสุพัตรา ศรีสุวรรณ. 2560. การปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพาราของเกษตรกรอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารเกษตรพระจอมเกล้า* 35(1): 117-124.
- นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ. 2562. ผลกระทบจากนโยบายยางพาราของรัฐบาลต่อการปลูกยางพาราในไทย. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา* 11(2): 129-140.
- บุญธรรม กิจปรีดาภิรต. 2549. *เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักท์.
- ปาณิสสา สายพอง, สุพัตรา ศรีสุวรรณ และสุรินทร์ นิยมานุกร. 2560. ความคิดเห็นที่มีต่อการประกอบอาชีพการทำสวนยางพาราของเกษตรกรในตำบลเกาะขันธุ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารเกษตรพระจอมเกล้า* 35(2): 1-9.
- วิไลวัลย์ แก้วตาทิพย์. 2560. ความเดือดร้อนของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *แก่นเกษตร* 45(4): 693-702.
- ศิริพร จิรวัฒน์กุล. 2555. *การวิจัยเชิงคุณภาพทางการพยาบาล: ระเบียบวิธีวิจัยและกรณีศึกษา*. กรุงเทพฯ: ส. เอเชียนเพรส (1989).
- ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5, กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร. 2563. ยุทธศาสตร์การพัฒนาลำดับความสำคัญภาคใต้ พ.ศ. 2563-2565. [https://www.isoc5.net/files/strategy_plan/\(สมบูรณ์\)ยุทธศาสตร์พัฒนา%20คอ.บต.ปี%2063.pdf](https://www.isoc5.net/files/strategy_plan/(สมบูรณ์)ยุทธศาสตร์พัฒนา%20คอ.บต.ปี%2063.pdf) (27 พฤษภาคม 2563).
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. 2563. สรุปเหตุการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประจำเดือนมิถุนายน 2563. <https://deepsouthwatch.org/sites/default/files/blogs/attachment/datasheet-062020-th.pdf> (27 กรกฎาคม 2563).
- สมบุญ เจริญจิระตระกูล, พลากร สัตย์เชื้อ และอริศรา ร่มเย็น. 2558. ความรู้ภาคปฏิบัติและบทเรียนกับการขับเคลื่อนเชิงนโยบายเพื่อเพิ่มพื้นที่การปลูกพืชร่วมยาง. *วารสารพัฒนาสังคม* 17(2): 35-50.
- สุกฤษดา พุ่มแก้ว, มานพ ทองไทย, สันติ อารักษ์คุณากร และพยอม ตอบประโคน. 2560. การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ของการเกษตรชาวสวนยาง กรณีศึกษาตำบลปากถ่อ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา* 12(1): 107-116.
- สุชัยญา เหนือเมฆ. 2560. การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพร อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส. วิทยาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนากาเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2563. สารสนเทศเศรษฐกิจการเกษตรรายสินค้าปี 2562. <http://www.oae.go.th/assets/portals/1/files/ebook/2563/commodity2562.pdf> (25 กรกฎาคม 2563).
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน. 2559. แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน 4 ปี (พ.ศ. 2561-2564) ฉบับปรับปรุง. https://www.osmsouth-border.go.th/news_develop (27 กรกฎาคม 2563).
- อรอนงค์ ลองพิชัย และไชยยะ คงมณี. 2562. การรับรู้ความเสี่ยงของเกษตรกรสวนยางในภาคใต้ของประเทศไทย. *วารสารปริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ* 32(2): 134-146.
- อารี วิบูลย์พงศ์, ปริญญา แก้วประดับ, ปรีต พรหมมี, อรอนงค์ ลองพิชัย, พิทยา บุญศรีรัตน์, ไชยยะ คงมณี, กันยา อัครอารีย์ และคณะ. 2560. โครงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดนระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579). https://www.osmsouth-border.go.th/files/com_news_strategy/2017-11_fd8549c27b07992.pdf (1 สิงหาคม 2563).
- Romyen, A., Satsue, P., and Charemjiratragul, S. 2018. Investigation of rubber-based intercropping system in Southern Thailand. *Kasetsart Journal of Social Sciences* 39(1): 135-142.
- Somboonsuke, B., and Wettayaprasit, P. 2013. *Agricultural system of natural para rubber smallholding sector in Thailand: system, technology, organization, economy, and policy implication*. Bangkok: Extension and Training Office (ETO), Kasetsart University.

วันรับบทความ (Received date) : 6 ส.ค. 63

วันแก้ไขบทความ (Revised date) : 16 ธ.ค. 63

วันตอบรับบทความ (Accepted date) : 28 เม.ย. 64